

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

67

שיחה ממון הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • ערב ראש השנה תשע"ג

הכנה ליום הדין

ובאמת ישנם שלושה דרגות בחטא, וכפי שאומרים בנוסח הוידוי "חטאתי עוונתי פשעתי". חטא הוא בשוגג, עוון הוא במזיד, ופשע הוא החמור מכולם, שיודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו. ומלשון הגמרא מעבירין לו על "פשעיו" משמע שמעבירין לו אפילו על פשעים שהם מרידה, [ונסתפקתי האם מעבירין לו על פשעיו לגמרי שאין זה נחשב אפילו כחטא בשוגג, או שמעבירין לו את חומר הפשע של מרידה, אבל עדיין נשאר כמו עוון במזיד וצריך כפרה, וצ"ע] ועל כל פנים למדנו כי בזכות מידות טובות זוכים לכפרת עוונות.

ועוד יש דבר ידוע במעביר על מידותיו שכתב בספר חובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) אם אדם פוגע בחברו ומצער אותו ואינו מבקש מחילה, והשני מעביר על מידותיו ומקבל את הצער באהבה ואינו פוגע בו בחזרה, אזי הזכויות של המצער עוברות למי שהצטרע על ידו. וכתב בחובות הלבבות שם כי "הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם, ימצאו בספר זכויותם זכויות שלא עשו אותן, ויאמרו לא עשינו אותן, ויאמרו להם, עשה אותן אשר דיבר בכך וסיפר בגנותכם".

והנה החיוב הגדול ביותר הוא תלמוד תורה, ומצינו שאמרו חז"ל (פאה א, א) ותלמוד תורה כנגד כולם, והיינו שהוא החיוב הגדול ביותר וגם השכר על זה כנגד כולם, ומצינו גם להיפך כי ביטול תלמוד תורה כנגד כולם, וכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, טז) "כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה", וככל ששכר המצוה יותר גדול, כך גם להיפך אם לא מקיימים אותה, הרי זה חטא חמור מאד, לכן החיוב הגדול ביותר הוא להיזהר מביטול תורה.

ועבודה זו קשה מאד, כי אף על פי שדברי תורה מתוקים מדבש, והלימוד מושך ומעניין מאד, זהו רק בשעת הלימוד עצמו, וכשמפסיקים רגע אחד ללמוד, מיד יש יצר הרע של ביטול תורה, ואמנם יש צרכי הגוף ההכרחיים לאדם כדי שיהיה לו כוח ללמוד, וכשאדם עוסק בצרכי הגוף לשם שמים זהו חלק מעסק התורה ואינו נחשב כביטול תורה [וכן מטו בשם מרן החזו"א זצ"ל], אבל בזמן שאין זה מונע אותו מלעסוק בתורה, ולמשל אם הוא עיף וצריך לנוח מעט מלימודו, יכול גם בשעת המנוחה לחשוב בדברי תורה, ואם אינו עושה כן הרי זה ביטול תורה.

וצריכים לדעת כי איסור ביטול תורה הוא חמור מאד, שעל זה אמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) "כי דבר השם בזה" – זהו מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ושמעתי ממו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל כי אין הדברים אמורים רק במי שיכול ללמוד ואינו לומד כלל, אלא גם מי שיושב ועוסק בתורה, ויש לו אפשרות להתעמק ולהתרכז יותר בלימודו, והיה יכול ללמוד עם יותר הבנה ובהירות, אם אינו לומד בכל הכוחות שהוא יכול, גם זה נקרא "כי דבר השם בזה", שהוא מבטל תורה באיכות, ונקרא "כי דבר השם בזה", מפני שאינו מחשיב את התורה, ולכן הוא מתבטל, וכשלא מחשיבים תורה זהו הדבר החמור ביותר.

"אמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) "אמר רבי יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית סופה שיש לה אחרית". ופירש"י: שרשה בתחילתה – שישאל עושי עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה כעניין שנאמר תחנונים ידבר רש, ע"כ. והיינו אם כלל ישראל נכנעים בראש השנה, ומרגישים את עצמם שהם עניים בזכויות, והולכים בהכנעה ובדאגה ומפחדים מיום הדין, אזי אותה שנה מתעשרת בסופה, וזוכים לכתובה וחתימה טובה ביום הדין.

ונמצא שאם רוצים לזכות בדין צריכים לעשות חשבון הנפש ולהרגיש בראש השנה שאנו עניים בזכויות. ושמעתי פעם מהגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל שדיבר בישיבה בליל יום כיפור (כשמרן הרב מפוניבז' זצ"ל היה בחוץ לארץ) ואמר כי לפעמים אדם חושב שהוא צדיק ויש לו הרבה זכויות, כי הוא רואה שבשנים הקודמות עבר את הימים הנוראים בשלום וחי כל השנה חיים טובים, אם כן זהו סימן שיש לו זכויות ויצא זכאי בדין, ואפילו אם אינו יודע מה הם הזכויות שיש לו, הוא רגוע מפני שעבר בשלום את השנים הקודמות.

ואמר הגה"צ ר"א לופיאן שאין זו ראייה, ויכול להיות שיצא חייב בדין אף על פי שחי כל השנה חיים טובים, מפני שכל אדם יש לו קצבה כמה שנים יחיה בעולם הזה, ויכול להיות שבתחילת יצירתו גזרו עליו לחיות מאה ועשרים שנה, ולאחר שבשנים הקודמות בראש השנה יצא חייב בדין הפחיתו לו כמה שנים ממה שנגזר עליו, וקיצרו את חייו, וכבר אין לו זכויות לחיות מאה ועשרים שנה, והוא אינו מרגיש בכך מפני שאינו יכול לדעת כמה שנים נגזרו עליו מתחילת יצירתו, וכמה שנים הורידו ממה שנגזר עליו.

ומצד שני אפשר גם להוסיף שנים, כמו שכתוב (משלי י, כז) "יראת השם תוסיף ימים", וידוע המעשה שמואב בגמרא (חגיגה ד, ב) שמלאך המוות טעה ולקח את נשמתו של אדם אחר [ואמנם גם טעות זו היא בהשגחה מן השמים, ששלחו מתחילה את מלאך המוות לאדם אחר ולבסוף נשתנתה השליחות], ורב ביבי בר אבבי שאל את מלאך המוות מה עושים עם שנותיו של אותו אדם שמת בטעות בקיצור ימים, והשיב מלאך המוות שנותנים אותם למי שמעביר על מידותיו, ומוסיפים לו אריכות ימים יותר ממה שנגזר עליו.

לכן אין אנו יכולים לדעת מה נגזר עלינו בשנים הקודמות, אם הוסיפו לנו שנות חיים או שהורידו ח"ו, ומה שעברו את השנים הקודמות בשלום אין זו סיבה להיות רגועים, והעצה היא להתחזק במידות הטובות ולהעביר על מידותיו, שעל ידי זה זוכים לאריכות ימים ושנים, וכבר אמרו חז"ל (ר"ה יז, א) כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, והיינו מידה כנגד מידה, כיון שאינו מעמיד על מידותיו, גם בשמים לא מדקדקים אחריו, ומעבירין לו על כל פשעיו, וזוכה לכתובה וחתימה טובה ביום הדין.

* נאמר ביום רביעי לסדר כי תצא, אלול תשע"ב.

ומצינו בשערי תשובה לרבינו יונה (ג, ה) שביאר מפני מה חמור עונש העובר על דברי חכמים שחייב מיתה בידי שמים, ואילו מי שעובר על דברי תורה אינו חייב מיתה בידי שמים, וכתב כי זהו מפני שהעובר על דברי תורה, הרי הוא מתחרט ומצטער על מה שנכשל, אבל העובר על דברי חכמים אינו מצטער כל כך, מפני שהמצוה קלה בעיניו, ואינו מחשיב את דברי חכמים, ועונשו חמור יותר מפני שהחרטה אינה מספקת.

וראיתי להגר"י בלאזר זצ"ל בספר אור ישראל (כוכבי אור אות ז') שכתב כי הצער והחרטה על החטא, קשים יותר מעזיבת החטא מכאן ולהבא, וכתב שם "וכמה יראי אלוקים מבקשי רצון השם ית"ש אשר בימים הנוראים יתנו אל לבם להיטיב את מעשיהם, ומקבלים על עצמם להינזר מכמה עבירות אשר נכשלים בהם, ובכל זאת יודעים בנפשם כי לא ירגישו בערך זה חרטה על העבר או כי לא ירגישו חרטה כללי", והיינו מפני שיש כמה מדרגות בחרטה, והם אצל כל אחד ואחד לפי מה שמכיר את חומר החטא.

ולמשל חטא בשוגג, אין לנו מושג כמה הוא חמור, ושמעתי בשם הגר"י בלאזר זצ"ל שאמר כי יש ללמוד חומר החטא בשוגג מדין ראש השנה שחל בשבת, שגזרו חז"ל לא לתקוע בשופר גזירה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, ואף על פי שכל החשש הוא שמא יעביר בשוגג ולא במזיד, וההעברה היא לצורך מצוה בשביל התקיעות, חששו חז"ל שמא אחד מישראל ישכח את האיסור שלא בכונה ויחטא בשוגג, ומפני חשש זה כל ישראל במשך כל הדורות אינם תוקעים בשופר בראש השנה שחל בשבת.

ואפילו שלא הרבה אנשים עלולים להיכשל בזה, שהרי לא כל אחד יודע לתקוע, וכל החשש הוא רק על יחידים במשך הדורות שעלולים להיכשל, והרי הריצוי בראש השנה הוא על ידי תקיעת השופר, וכמה תיקונים שהתקיעות פועלים בעולמות העליונים, אף על פי כן ביטלו תקיעת שופר בכל כלל ישראל, ומיליוני יהודים במשך אלפי שנים אינם תוקעים בשופר, מפני החשש שאדם יחיד מישראל עלול להיכשל בחטא בשוגג, ושמעתי כי כשדיבר על זה הגר"י בלאזר ברבים, געו כל הציבור בבכייה ששמעו עד היכן מגיע חומר החטא.

ורואים מזה שאין אנו יודעים מה היא חומרתו של חטא בשוגג, כמה שהחטא פוגם בכל העולמות העליונים, וכמו שביאר בנפש החיים כי כשאדם עושה מצוה, המצוה משפיעה עליו אור של קדושה, ומחיה בזה את כל העולמות, ולעומת זה כשאדם חוטא הרי הוא עושה פגם בכל העולמות העליונים, ופוגם בכתר המלך, וכפי מה שמכירים יותר את חומר החטא, כך יהיו הצער והחרטה, אבל אנחנו לא מכירים את חומר החטא בשוגג, לכן קשה מאד לעשות תשובה על שגגות.

ומטעם זה קשה גם לעשות תשובה על ספק חטא, וכמו שכתב הרמ"א (או"ח תרג, א) "ספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאי, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן קרבן אשם תלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת", והיינו כי לקרבן חטאת אפשר להביא אפילו כבשה או שעירה מיום השמיני והלאה, אבל לאשם תלוי צריכים להביא איל בן שתי שנים בכסף שקלים, מפני שאשם תלוי בא על ספק חטא, וכיון שהוא רק ספק אינו מתחרט כראוי, וצריך להוציא יותר הוצאות על הקרבן, כדי להרגיש כראוי את חומר החטא.

והחטא החמור ביותר הוא ביטול תורה, שעל זה אמרו ביטול תורה כנגד כולם, והוא גם הדבר הקשה ביותר, לא להתעניין בחדשות מה נשמע, מה היה ומה יהיה, מה נעשה בעולם. בפרט חמור מאד כשמתעניינים לדעת מה נשמע בין אדם לחברו, אם יש איזה סכסוכים, מה קרה עם הסכסוך ההוא, ומהו הדבר שבין אדם לחברו, בימינו מפזרים הרבה עיתונים ועלונים שיש בהם לשון הרע ושקרים, שזה מעניין ומושך לשמוע ולקרוא דברים כאלו, וצריכים לדעת כי זהו חטא חמור מאד של לשון הרע וביטול תורה.

והחפץ חיים בספר שמירת הלשון חלק א' (שער התבונה פ"ג) כתב "וואם לפעמים יהיה מוכרח לדבר אודות מי, יהיה בתכלית הקיצור ולא יאריך את דיבורו בזה, כדי שלא יבוא לידי איסור, וכזה שמעתי על הגאון רבי רפאל מהמבורג (מחבר ספר יושב הכהן) שארבע שנים קודם פטירתו, סילק מעל עצמו עול הרבנות, וכשהיו אנשים נכנסים אצלו, ביקשם שלא ידברו בביתו אודות שום איש, וכזה שמעתי על גדול הדור אחר, שהיה זהיר מאד שלא ישמע על פיו שום שם איש, והכל מטעם הנ"ל".

ועלינו לדעת כי מי שאינו נזהר במצוה מן המצוות, אפילו בשב ואל תעשה, וכגון ביטול תורה או לשון הרע, אם בקביעות אינו נזהר בזה, ולא איכפת לו מאותו החטא, הרי הוא נקרא בן נכר ומומר לדבר אחד, ומבואר בשערי תשובה לרבינו יונה (א, ו) "כל אשר אינו נזהר מחטא ידוע ואינו מקבל על נפשו להישמר ממנו, גם אם הוא מהעוונות הקלים, אף על פי שהוא נזהר מכל העבירות שבתורה, קראוהו חכמי ישראל 'מומר לדבר אחד', ואת פושעים נמנה, וגדול עונו מנשוא".

והנה הובא לעיל מדברי הגר"י בלאזר שכתב כי החרטה קשה יותר מעזיבת החטא, ויש הרבה בני אדם שמקיימים עזיבת החטא אבל אינם מרגישים חרטה כלל. אמנם ראיתי להגר"ח מוואלוז'ין בכתר ראש (הלכות תשובה אות קל) שכתב כי "עיקר דרכי התשובה מדאורייתא, חרטה ועזיבת החטא בלב שלם וקבלה על להבא, וחז"ל החמירו גם בצום ובכי ומספד ושאר דברים, ובזמננו מקיימים צום ובכי ומספד והעיקר עזיבת החטא אינם מקיימים", עכ"ד, והיינו שעזיבת החטא קשה יותר מן החרטה.

והוסיף וכתב שם (אות קלא) כי "תשובה עצמית על פי דינא דגמרא בנקל לצאת, היינו שיגמור בדעתו שלא ישוב לכסלה עוד, ומרירות הלב ליתר שאת", והיינו שהחרטה והיגון ומרירות הלב על החטא, הם רק מדרגה בתשובה, ואינם לעיכוב אלא 'ליתר שאת', [ולפעמים גם יכול להיות יותר גרוע, שאם יש לאדם רגשי אשמה וחוסר מצב רוח, זה מונע ממנו את כל השמחה בעבודת השם, שהצער מפריע לו ואינו יכול לתפקד כראוי], ועיקר התשובה היא עזיבת החטא מכאן ולהבא.

ועל זה כתב הגר"ח כי יש הרבה אנשים שאינם מקיימים את עיקר התשובה שהיא עזיבת החטא, וכוונתו לדברים כמו שהזכרנו קודם, להיזהר מביטול תורה ולשון הרע, וכמו שהביא החפץ חיים על אותו גדול שהיה נזהר שלא להעלות על פיו שמות של אנשים, כדי שלא להיכשל באבק לשון הרע שהוא אביזריהו דלשון הרע, וחז"ל אמרו (ב"ב קסה, א) כולם באבק לשון הרע, ומי שאינו נזהר מדברים אלו, גם אם יש לו צער וחרטה על העבר, עדיין חסר בעיקר התשובה שהיא עזיבת החטא.

ועוד כתב שם הגר"ח (אוהלי חיים אות סב) כי צריכים להיזהר מאד מהנאת הכבוד בעולם הזה, והביא מספר חסידים אות פ"ה שכתב "אל ישמח אדם אם מכבדים אותו הבריות כי לפי הכבוד וההנאה שיש לו מנכים לו מזכויותיו בעולם הבא", והיינו כי הנאת העולם הזה באה על חשבון השכר בעולם הבא, וכשאדם נהנה מן הכבוד בעולם הזה, מנכים לו מזכויותיו בעולם הבא. אמנם הכל תלוי 'לפי הכבוד וההנאה שיש לו', ומי שמקבל כבוד אך אינו נהנה ממנו, אין זה מוריד לו מזכויותיו.

[מצינו בגדולי עולם תנאים ואמוראים שהיו מקבלים כבוד, ומבואר בגמרא (סנהדרין ז, ב) על רב שהיו מלווים אותו ציבור גדול מאד, ומר זוטרא חסידא נשאו אותו על כתפיים בשבת הרגל, אבל הם לא נהנו מן הכבוד, אלא אמרו פסוקים של שפלות וענווה, ופירש"י שם כי אמרו את הפסוקים כדי שלא תזוח דעתם עליהם, והיינו שהכבוד לא ישפיע עליהם להרגיש איזה חשיבות, ויישאו עם מידת הענווה, וכשאדם נוהג באופן זה ואינו נהנה מהכבוד, אזי אין מנכים לו מזכויותיו בעולם הבא, אבל אם נהנים מהכבוד, זו בעיה גדולה.

אם כבנים אם כעבדים

נאמר בסוף השיעור היומי, ה' תשרי תשע"ב

אנו אומרים בראש השנה ב"היום הרת עולם" אם כבנים אם כעבדים, אנחנו לא יודעים מה אנו, האם אנו כבנים או כעבדים, אם אנחנו צדיקים אזי אנו בנים, וגם אם אנו לא בנים הרי אנו עבדים, כי הקב"ה הוא בוודאי אדון, שזהו כוונת שם אדנות שהוא ית' אדון הכל, והשאלה היא האם אנחנו בנים, או שאנחנו עבדים, וההתייחסות אלינו היא כמו לעבד, ולא כמו לבן.

והנה לכאורה אם אנו כבנים הרי זה טוב מאד, ומדוע צריכים לבקש "רחמנו כרחם אב על בנים", וכפי שמבקשים גם בסליחות "כרחם אב על בנים כן תרחם עלינו", וקשה מה צריך לדאוג, ומדוע צריכים לבקש, הרי אנחנו בנים, והאב בוודאי מרחם על בניו.

ויש לפרש כי באמת גם האב לבנו, אם הבן אינו מתנהג כמו שצריך, האב מייסר אותו בייסורים כדי לחנכו, וכמו שכתוב (משלי כט, יז) "יסר בנך ויניחך", והאב עושה כן מפני שהוא מרחם על הבן, ורוצה שיהיה לו עולם הבא וגן עדן, לכן גם אם אנחנו כמו בנים, יכול להיות שצריכים לקבל ייסורים, וזהו מתוך רחמנות האב על הבן, כדי לחנכו שילך בדרך טובה.

ואם הבן חולה וצריך לעבור ניתוח, הרי אף על פי שהניתוח גורם כאבים, והאב אינו רוצה להכאיב לבן, בוודאי יעשה האב את הניתוח, כי הניתוח ירפא את בנו ויביא מזור למחלתו, ומפני הרחמים עליו הוא עושה את הניתוח. וכן גם בחטא שהוא חולי הנפש, והנפש צריכה את הרפואה, יכול להיות שצריכים ייסורים בעולם הזה ובעולם הבא, והייסורים הם מצד הרחמים לצורך רפואת הנפש.

לכן אנו מבקשים "רחמנו כרחם אב על בנים", והיינו שאנחנו מרגישים כי אנו זקוקים לרחמים, וכשהבן מבקש רחמים זה כבר שיפור גדול, כי הוא מרגיש שהוא צריך רחמים, ומודה ומתודה שהוא לא בסדר, וממילא גם האב מתייחס אליו אחרת, וכבר אינו צריך לתת לו ייסורים, מפני שנעשה בר דעת, ויש כבר שיפור והבנה לתיקון המעשים, ומעכשיו ילך בדרך טובה, ונותנים לו הזדמנות להשתנות ולהיטיב את דרכו.

ואם אנו כעבדים, שאנחנו גרועים כל כך כמו עבד, ואין אנו מרגישים כלל שיש לנו אבא, ואמנם מאמינים שיש אדון שמנהיג את העולם, אבל מתנהגים כמו עבדים ולא כמו בנים, ועושים הכל מיראת העונש ולא מאהבה, מכל מקום האדון צריך את העבד, ונותן לו כל מה שהוא צריך, אך גם בעבד שייך חינוך, שאם אינו מתנהג כמו שצריך, האדון מייסרו כדי לחנכו, וחינוך העבד קשה יותר מחינוך הבן, וכמו שכתוב (משלי שם יט) "בדברים לא ייוסר עבד", והיינו שלא מספיק לעבד חינוך ותוכחה בדברים, וצריך חינוך יותר מאשר דברים.

לכן אנו מבקשים "ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו", והיינו שמרגישים כי אנו זקוקים למתנת חנם, ואמנם לא מבקשים רחמים מפני שאין רחמים על עבד, אבל מבקשים מתנת חנם, וכשהעבד מרגיש שבאמת לא מגיע לו, מפני שהיה עבד רע ועשה שלא כהוגן, אז האדון נותן לו מתנת חנם, מפני שהגיע להכרה שהוא זקוק למתנת חנם, ויש תקווה שישתפר ויטיב דרכיו מכאן ולהבא.

ובאמת יש כאלה שרוצים להשתפר ולהיות טוב, והדרך לזה על ידי שמתחילים לעשות רצונו של מקום, ומשתדלים לעשות מצוות ומעשים טובים, ומבינים שעד עכשיו עשינו שלא כדיו, ומכאן ולהבא נשתדל לעשות כדיו, ועל ידי זה נזכה ל"רחם אב על בנים", ו"עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו", ובוודאי תהיה שנה טובה!

ויש עוד אופן במי שהציבור מכבדים אותו כל הזמן, וכגון רב עיר שהציבור חפצים ביקרו ועומדים מפניו, ורוצים שישב במזרח ויקבל עליית שלישי, לא מפני שהוא רוצה אלא הציבור דורשים זאת, וכבוד הציבור הוא שהרב יהיה מכובד, הנה במקרה כזה אין ברירה, והרב מוכרח להסכים מפני כבוד הציבור וכבוד התורה, אבל יש בזה גם סכנה, שאם מתרגלים לקבל כבוד, קשה אחר כך להיגמל מזה.

וכבר סיפרנו המעשה ברב עיירה אחת שביקש לעת זקנתו לעלות לארץ ישראל, ואמר לו הגאון רבי ישראל סלנטר כי צריך תחילה להיגמל מכל הכיבודים שנותנים לו, וירגיל את עצמו במשך שישה חודשים לא לשבת במזרח ולא לקבל עליית שלישי, כי בארץ ישראל לא יקבל את הכבוד שנתנו לו בעיירה, וכיון שהורגל לזה, אם יחסר לו הכבוד ירגיש שלא בטוב, וכשאדם אינו מרגיש טוב זה מפריע לו לכל עבודת השם, לכן יש להרגיל עצמו תחילה להיגמל מן הכבוד, ואז יוכל לעלות לארץ ישראל.

ועתה בעמדתנו בחודש אלול, צריכים לחזור בתשובה מכל הדברים האלו, וכבר הזכרנו בפעמים הקודמות כי עלינו לשמוח במה שאנחנו בנים להקב"ה, וכשהדין הוא אבינו מלכנו, אנו בטוחים שכל מה שיגזור עלינו הוא לטובתנו.

אבל אנחנו לא יכולים לדעת אם אנו בדרגה של בנים, ושמה אנו כעבדים, וכפי שמזכירים בתפילת ימים הנוראים "אם כבנים אם כעבדים", ויש גם דרגה של עבד נאמן כמו אברהם אבינו ומשה רבינו, אבל איננו יכולים לדעת אם אנו בדרגה של עבדים נאמנים.

ועל כל פנים גם אם אנו כעבדים, הרי האדון צריך את העבד, ומוכרח לתת לו לאכול ולשתות כדי שיהיה לו כוח לעבוד, אך זהו בתנאי שהעבד באמת עובד את האדון, והרי זה תלוי בנו, אם נהיה כעבדים שעובדים את האדון, אזי גם האדון יש לו צורך בנו, וממילא נקבל כל מה שאנו צריכים.

ועכשיו זהו זמן שיש בו התעוררות גדולה לתשובה, לא רק התעוררות זמנית של רגע אחד, ואמנם בתחילת הזמן יש התעוררות גדולה מאד ובמשך הזמן מתרגלים והחיזוק נחלש, אבל עדיין נשאר התעוררות גדולה יותר מכל השנה. וראיתי שבחודש אלול באים יותר מכל השנה לבקש עצות על חיזוק ברוחניות, ומחפשים מה לתקן בין אדם לחברו ובין אדם למקום, והכרתי גם אדם שאינו שומר תורה ומצוות שהיה מגיע למרן הגרא"מ שך זצ"ל בכל ערב יום כיפור.

הימים האלו מסוגלים להתעלות ברוחניות ותשובה, ויש רמזים לזה כמו שכתוב (שיר השירים ו, ג) "אני לדודי ודודי לי" - ראשי תיבות אלול, וכתב המשנה ברורה ריש סימן תקפ"א "כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה", אך בשביל שיהיה "ודודי לי" צריכים קודם את ה"אני לדודי". כל אחד יכול למצוא לעצמו דברים להתחזק בהם, ולתקן את הצריך תיקון, ועיקר החיזוק צריך להיות בהתמדת התורה ובמידות טובות שבין אדם לחברו.

ויש גם את עניין התפילה בימים הנוראים, שצריכים לבקש על אחרים ולא רק על עצמו, וכבר סיפרתי כי לפני הרבה שנים הייתה רבנית חשובה באמריקה שכתבה מכתב לבניה שהיו כאן בארץ, כי כשמתפללים בימים הנוראים יבקשו בתפילתם עבור כלל ישראל ולא רק על עצמם, ומפני זה מבקשים בלשון רבים "כתבנו בספר פרנסה וככלכה" - לא על עצמו אלא על הכלל כולו. זהו דבר שאינו קשה כל כך, וכשמבקשים עבור הציבור זוהי זכות גדולה מאד.

יש לנו כמה דרכים, שאם נקיים אותם אנו בטוחים בס"ד שנוזכה לכתובה וחתומה טובה!

מלכויות, זיכרונות ושופרות

נאמר בליל ששי לסדר נצבים וילך, כ"ג אלול תשע"א

וצריך להרגיש את עצמו שהוא עני בזכויות, כמו שאמרו (ר"ה טז, ב) "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", ופירש"י: "שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר תחנונים ידבר רש", והיינו להרגיש שאין לו זכויות, וצריך להוסיף זכויות ולעשות יותר מצוות ומעשים טובים, וכששומעים את תרועת השופר, מתעוררים להרגיש את אימת הדין, וממילא משתדלים להרבות בזכויות כדי לזכות בדין.

אם ניגשים ליום הדין מתוך חרדה ופחד, אזי כל התפילה היא אחרת וכל התורה היא אחרת, וגם ההנהגה בין אדם לחברו היא עם מידות טובות יותר, וכל מה שעושים זוכרים את ה"שיוויוני השם לנגדי תמיד", כי בלא חרדה עלולים לשכוח, אבל כשיש פחד ויודעים שיש דין זוכרים, ואז יש כוח של מסירות נפש, ומקיימים כראוי את ה"תמליכוני עליכם", וזוכים לכתיבה וחתימה טובה!

תפילת הימים הנוראים

נערך מתוך שיחות מו"ר שליט"א

מעשה שהיה בשנים האחרונות באברך שבא והתלונן על עצמו שהוא מרגיש בעצמו ירידה, כי בכל השנים היה בוכה בתפילות בימים הנוראים, והרגיש היטב את מה שהוא אומר בתפילה עד שהיה מתעורר לבכייה, ולא היה צריך לזה שום השתדלות, אלא היה בוכה ממילא בלי שום מאמץ, ואילו בשנים האחרונות לבו נעשה לב האבן ואינו בוכה בתפילה, ולמרות שהוא משתדל ומנסה לבכות זה לא עולה בידו, והוא מודאג וחושש מה קרה לו, ומדוע אינו מתעורר לבכייה.

והתיעץ בזה עם אחד שמבין, והלה הסביר לו בדברים נכונים כי טבע האדם ששרוי במתח שאינו יכול לבכות, ומרוב שהוא מתוח וטרוד כיצד לבכות וחושב שאם לא יבכה לא יזכה בראש השנה, מחמת זה הוא מאבד את העשתונות ואת ההרגשים והלב נסתם ונעשה קשות, והיצר הרע הוא שמפתה אותו להתאמץ לבכות, כי כשהוא בוכה הוא מרגיש בזה שהוא צדיק, ולפעמים ההשתדלות לבכות היא לא לשם שמים, אלא כדי להרגיש את חשיבותו.

והעצה היא להתפלל בפשטות כמו שילד קטן מתפלל, ולכוון רק את פירוש המילים הפשוט, כמו שכתב המשנה ברורה (צח, א) "ואל יכוון האדם בשמות וייחודים רק יתפלל כפשוטו להבין הדברים בכוונת הלב וכו', ובתשובת רש"ל העיד על הר"ש שאמר אחרי שלמד סתרי הקבלה שהוא מתפלל כתינוק בן יומיו", וידוע שרבים מגדולי ישראל לא היו מאריכים בתפילתם, כי צריכים להבין בעיקר את פירוש המילים הפשוט כדי שהמחשבה תהיה ברציפות, וכשמבינים את פירוש המילים ממילא אפשר להרגיש את התפילה.

ולאחר ראש השנה סיפר לי אותו אברך, כי באמת עשה באותה שנה כמו שאמרו לו, והתחיל להתפלל כמו ילד קטן עם הכוונה הפשוטה של פירוש המילים, והתוצאה הייתה שבכה באותה שנה יותר מכל השנים! מפני שתפילתו הייתה זכה וטבעית, ביישוב הדעת וללא מאמצים מיוחדים, וכיון שהתפלל בצורה טבעית ללא מתח, הרגש התפרץ ממילא יותר מכל השנים.

אמרו חז"ל (ר"ה לד, ב) "אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכויות זיכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זיכרונות כדי שיעלה זיכרונו לפני לטובה, ובמה? בשופר". צריך להבין מהו ענין שתמליכוני עליכם, וכי אנו צריכים להמליך את הקב"ה, הרי הוא ית' מלך העולם, והוא מלך גם בלא שנמליך אותו, ומה שייך שאנחנו נמליך את הקב"ה?

ויש לפרש כי מלך הוא מי שהעם מקבל אותו למלך [נכמו שביאר הגר"א על הפסוק "כי לד' המלוכה ומושל בגויים", כי מלך הוא מרצון העם, ומושל הוא בעל כורחם], ומי שעושה את רצון המלך הרי הוא ממליך את המלך במעשיו, שמקבל את מלכותו ועושה את רצונו, אבל מי שעובר על חוקי המלך ועושה דברים נגד המלך הרי הוא מורד במלכות, וזהו שאמרו חז"ל "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם", היינו להרגיש שהקב"ה הוא המלך ולעשות רצונו.

ועבודת המלכויות היא לחזק בנו את ההכרה במלכות הקב"ה, וממילא אנו צריכים להתנהג כפי מה שהמלך דורש מאיתנו, וכמו שהביא הרמ"א בסעיף הראשון בשולחן ערוך על הפסוק "שיוויתי השם לנגדי תמיד" שאדם צריך להרגיש בכל מעשה, דיבור ומחשבה, שהוא עומד לפני המלך, והמלך שומע ורואה ויודע הכל, ויכול להעניש אותו, וכשמתנהגים באופן זה, אנו ממליכים את הקב"ה עלינו, וזוכים בזכויות עצומות ליום הדין.

ועוד שם "אמרו לפני זיכרונות כדי שיעלה זיכרונו לפני לטובה", וגם זה צריך ביאור מהו "שיעלה זיכרונו לפני לטובה", הלא אם אנו צדיקים יזכור הקב"ה מעצמו את זכויותינו, ומדוע צריכים להזכיר זאת באמירת פסוקי הזיכרונות, ואם אנו רשעים הרי אנו חייבים לחזור בתשובה, ומה יועיל לזה שנאמר עשרה פסוקי זיכרונות, וכי באמירת הפסוקים לבד יעלה זיכרונו לפנינו לטובה?

ונראה כי העניין בזה משום שבפסוקי זיכרונות מזכירים בברכה שבסוף הפסוקים את עקדת יצחק, ועל ידי אמירת הברכה והפסוקים נזכר גם אנו בעקדה ובמסירות נפשו של יצחק, שמכוח זה קיבלו כלל ישראל בכל הדורות את הכוח של מסירות נפש בשעת גזירות השמד, וגם כשאין גזירות שייך מסירות נפש להתגבר על הקשיים בעבודת השי"ת, וזוהי מסירות נפש שאינה פעם אחת בלבד, אלא תמיד הנפש מסורה ויש רצון חזק מאד לעשות רצונו ית'.

וזה הפירוש "אמרו לפני זיכרונות כדי שיעלה זיכרונו לפני לטובה", היינו שנאמר את הפסוקים ונהיה גם אנו בדרגתו של יצחק, עם הכוח של מסירות נפש להתגבר על הקשיים, כי יש קשיים לקיים את כל גזירות המלך ומצוותיו, וצריכים את המסירות נפש כדי שנוכל להתגבר על הקשיים ולקיים את המלכויות, ועל ידי זה זוכים בזכויות שיעלה זיכרונו לפנינו לטובה.

והמשיכו חז"ל ואמרו "ובמה? בשופר", היינו שהשופר הוא שמביא לקיום המלכויות והזיכרונות כראוי, כי בדרך כלל היצר הרע מונע את כל המעשים הטובים וגורם לקשיים בעבודת השם, וכששומעים את תרועת השופר זה מביא לידי חרדה ואימת הדין, וניגשים ליום הדין עם הפחד שיש משפט, ומי יודע מה יעלה בדינו, האם יש לו זכויות או שאין לו זכויות.

לעילוי נשמת האשה
מרת מרים בת דוד ע"ה
נלב"ע א' דר"ה תשס"ז
תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית
מרת רחל בת הג"ר יעקב משה ע"ה
נלב"ע א' דר"ה תשס"ו
תנצב"ה

לזכות החפץ בעילום שמו
להצלחתו ובני ביתו
ברוחניות וגשמיות